

«قسمت دوم»

چکیده مقالات

مجله علمی پژوهشی بسیج

از شماره صفر الی چهارده

با عنایت به کثرت مقالات مندرج در شماره مختلف مجله، سعی شده است از بین مقالات عناوینی که بیشتر با اهداف، مأموریتها و وظایف نیروی مقاومت بسیج و بسیجیان ارتباط دارد. انتخاب و اصل مقاله توسط کارشناس خلاصه و یا چکیده نویسی شود. بنابراین تعدادی از مقالات به دلیل جلوگیری از ازدیاد حجم حذف گردیده است و برخی از گزارشها، معرفیها و پایان نامهها و پروژهها خلاصه نویسی نشده است.

ذکر این مطلب احتیاج است که ترتیب خلاصهها و چکیدهها براساس شماره مجله آمده است بنابراین بیانگر اهمیت، اولویت، نوبت و تقدّم نیست. علاقمندان می توانند جهت مطالعه بیشتر به اصل مقاله مندرج در مجله علمی پژوهشی بسیج مراجعه نمایند و یا با دفتر مجله تماس حاصل نمایند.

در آمدی بر بسیج شناسی اجتماعی^(۱)

دکتر تقی آزاد ارمکی

بنابر توافق اکثر جامعه شناسان، جامعه شناسی علم مطالعه نهادها و مؤسسات اجتماعی در اشکال گوناگون آن است، به لحاظ تنوع و گوناگونی در موجودیت نهادهای اجتماعی در دو سطح عمومی و خاص امکانپذیر است و مطالعه نهادهای اجتماعی در برداشت دوم مورد توجه بیشتری است. جامعه شناسی جنگ، بحرانها، سازمانهای انتظامی در مقایسه با حوزه‌های جامعه شناسی اقتصاد، سیاسی و صنعتی از تأخردر پیدایش و رشد به لحاظ عدم علاقه و تمایل اولیه علمای علوم اجتماعی و عدم وضوح در مبادی برخوردار می‌باشند، جامعه جنگ اول بار بطور وسیعی با نگاه علمی و دقیق توسط گاستون بوتول در یک مجموعه تألیفات مطرح گردید.

بسیج بعنوان یک مقوله اجتماعی با عناوین مختلفی در فرهنگهای گوناگون به قبول حرکت‌های مردمی مطرح بوده که در کنار حرکت‌های سازماندهی شده رسمی، در اثر شرایط خاص شکل گرفته است. در این صورت بسیج را بسیج مردمی یا بسیج مردمی یا بسیج نیروهای مردمی قلمداد کرده‌اند، بسیج به حرکتی اطلاق می‌گردد که در آن:

الف) هدف و مقصدی معین مورد نظر باشد

ب) برای دستیابی به اهداف سازماندهی وجود داشته باشد

ج) گردهمایی تخصصی کمتر در آن نفوذ داشته باشد

د) از گروه‌گرایی، انحصار طلبی و تسلط‌گرایی خاصی بدور باشد

ه) شدت حرکت و سازماندهی آن بستگی به شرایط، نیازها و نحوه بروز هدف

داشته باشد، مثلاً اگر هدف، سازمان، نیروی واقعی باشد، حرکت وسعت بیشتری یافته و جریان اجتماعی از قدر و اعتبار بیشتری برخوردار خواهد بود.

برای دستیابی به تعریفی جامع‌تر از بسیج، ضرورت مطالعه ادبیات بسیج مطرح می‌باشد، امام خمینی (ره) در بیان مفهوم بسیج را در پشتیبانی از انقلاب اسلامی می‌داند؛ بسیج مستضعفان عبارتست از پشتیبانان انقلاب اسلامی است به کوشش ارزنده خود ادامه داده و به حمد و ثناء الهی با همت جوانان برومند و داوطلبان گروه میلیونی رزمندگان و کادریان بسیجی است که با شرکت فعال قشرهای معظم ملت و شور و شعنی که در پی تحقق اهداف انقلاب اسلامی است، ارتش ۲۰ میلیونی که نگین انقلاب است، و کشور عزیز از شر جهانخواران است تحقق یابد. امام خمینی (ره) در بیان مفهوم بسیج، مطلب اشاره دارند:

الف) بسیج نیرویی در حد و اندازه و جهت و هدف است که

ب) نیروی اصلی بسیج را تشکیل می‌دهد.

ج) بسیج جنبه داوطلبانه دارد و در جهت دفاع از ارزش‌ها و عقاید و منافع ملی دفاعی است که مسئولیت آن بر عهده مردم است.

د) افسارگوناگون اجتماعی است که در جهت

ه) ترکیب اکثریت نیروها را تشکیل می‌دهد.

در جامعه ایران نیروی بسیجی در مقابل دشمن داخلی و خارجی و اغتشاشات داخلی تشکیل می‌دهد و در جهت اهداف، نیروی انسانی و ارتقاء و توسعه و پیشرفت و آبادانی می‌باشد. بسیج به عنوان یک واقعه اجتماعی است که در جهت اهداف و مقاصد برای جامعه شناسی مطالعه می‌شود و در جهت اهداف و مقاصد تحولات و افت و خیزها را در پی دارد. بسیج به عنوان یک پدیده اجتماعی است که با گوناگونی ترکیب نیروی انسانی و اجتماعی و با اهداف و مقاصد که با نیروی انتظامی و ارتش و سایر نهادها متفاوت می‌کند، از طرف دیگر

نیروی مقاومت صرفاً به فعالیتهای نظامی اشتغال ندارد بلکه در جامعه بعنوان بازوی انقلاب عمل می‌کند، از این رو دفاع برای بسیج مفهوم عامی است که می‌تواند دارای مصادیق بسیاری باشد.

بسیج از دیدگاههای متعددی مورد توجه قرار گرفته است، عده‌ای اصرار دارند تا بدون توجه به موقعیتهای مؤثر در تشکیل بسیج، از بسیج بعنوان یک پدیده جهانی با اهداف جهانی یاد کنند، در مقابل گروه دیگری صرفاً تشکیل بسیج را ناشی از مشارکت مقطعی و آن هم در دفاع نظامی کشور خاص دانسته‌اند بنظر می‌رسد که بسیج پدیده‌ای خاص در ایران بود که ریشه در انقلاب اسلامی داشته و در جهت استحکام بخشی به اهداف آن می‌باشد.

اصلی‌ترین عنصر بسیج نیروی مردمی است که مشارکتشان در موقع بروز حوادث و وقایع غیر قابل پیش‌بینی، ضروری است. برای مشارکت به موقع مردم در این حوادث و کاهش خطرات آن بایستی سازماندهی لازم صورت گرفته و در بعضی مواقع بطور مصنوعی افراد را در مأموریت‌های جداگانه، دفاع سرزمینی بر مقاومت محلی و دفاع غیرنظامی بسیج در زمینه تدارکات، جمع‌آوری اطلاعات حفظ امنیت داخلی و مقابله با نیروهای فشار داخلی، حفاظت شهری و منطقه و... را که از وظایف اساسی بسیج می‌باشد مشارکت بدهند.

مطالعه جامعه‌شناختی بسیج تأمین‌کننده بیان ابعاد تاریخی، سیاسی، فرهنگی - اجتماعی بسیج می‌باشد در این صورت مطالعه‌ای است که در جهت بیان و تحلیل علمی ساختار، سازماندهی، تاریخچه نیروهای موجود، تحولات، افت و خیزها، رابطه با دیگر نهادها و مؤسسات اجتماعی تنگناها و روند آتی بسیج انجام پذیرد.

موانع توسعه جامعه‌شناسی بسیج:

بسیاری از موانع توسعه جامعه‌شناسی در ایران، به موانع عدم گسترش مفید و مناسب جامعه‌شناسی در ایران باز می‌گردد، عدم وجود سازماندهی علمی، عدم

ارتباط مطالعات و تحقیقات با نیازها، عدم ارتباط مدیران اجرایی و روشنفکران، وجود پیشینه بد جامعه‌شناسی و ایدئولوژیک بودن آن از موانع اصلی عدم رشد مناسب جامعه‌شناسی در ایران بوده‌اند، جامعه‌شناسی بسیج نیز در طرح و توسعه‌اش دچار موانع بسیاری است که عبارتند از:

الف) افراد جامعه‌شناس علاقه‌ای به شناخت بسیج به طور علمی در دانشگاهها نداشته‌اند.

ب) مطالعات انجام گرفته یا پیشینه نظری قوی نداشته و یا ارتباط کافی با یکدیگر نداشته‌اند.

ج) مدعیان جنگ و بسیج علاقه‌ای به مطالعه جامعه‌شناختی بسیج از خود نشان نداده و شرایط خاص جنگ و ستون پنجم در این راستا مؤثر بوده‌اند
د) روشنفکران سعی در عامیانه تلقی نموده بسیج در حرکتهای توده‌ای که مدیریت افراد غیر تحصیل کرده داشته، داشته‌اند.

ه) عده‌ای جنگ، ارتش و بسیج را امور نظامی تلقی نموده از این رو از طرح سطوح اثرات اجتماعی آن غافل بوده و از بررسی جامعه‌شناختی آن اجتناب کرده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اصول و ویژگیهای جامعه‌شناسی بسیج

۱- به لحاظ اینکه جامعه‌شناختی بسیج، حوزه‌ای جدید در جامعه‌شناسی می‌باشد هنوز نیاز به کار و تحقیق دارد.

۲- جامعه‌شناسی بسیج بیشتر در جوامع جهان سوم در حال تغییر قابل طرح است.

۳- بازگوکننده ارتباط مردم، نهادهای اجتماعی و تحولات و تغییرات اجتماعی است.

۴- تئوریهای کلان جامعه‌شناسی برای تحلیل ساختی و تاریخی بسیج قابل استفاده بوده و تئوریهای خرد برای توضیح رفتارهای فردی بسیجیان و تئوریهای با

برد متوسط برای تبیین میزان اهمیت گروه‌های متعدد اجتماعی با ساختارهای متفاوت اقتشاری در جامعه شناسی قابل بهره‌برداری است.

موضوعات جامعه شناسی بسیج

جامعه شناسی بسیج در زمینه‌های متعدد می‌تواند توسعه یابد که به برخی اشاره می‌شود:

۱- جایگاه اجتماعی و تاریخی بسیج ، شناخت تحولات ، توسعه و تاریخچه بسیج در ایران و جهان.

۲- رابطه بسیج و دیگر نهادهای اجتماعی مثل سیاست ، آموزش و پرورش ، خانواده.....

۳- شناخت سازماندهی ، تنگناها ، مدیریت ، تعارضات درونی ، راههای رفع تنگناها و آینده‌نگری نسبت به بسیج.

۴- انواع بسیج از قبیل بسیج نظامی ، فرهنگی ، سیاسی - اجتماعی و فرهنگ بسیجی.

۵- تعابیر متعدد از بسیج ، سازمان مطلوب در دفاع ، سازمان واسطه‌ای ، و یا سازمان حاشیه‌ای.